

УДК 336.22

Г. Д. Лендєл,
здобувач кафедри фінансів та банківської справи,
ПВНЗ "Європейський університет"

ПОДАТКОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ НА ДІЯЛЬНІСТЬ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ЗАКЛАДІВ ТА ПІДХОДИ ДО ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ

У статті оцінений вплив податкового навантаження на фінансово-економічний стан і розвиток санаторно-курортних закладів. Визначений оптимальний рівень податкового навантаження, за якого узгоджуватимуться інтереси держави та господарюючих суб'єктів.

At the article the tax pressure impact on financial and economic state and development of sanatoria and health resorts development are evaluated. The optimum level of tax burden was determinate, which is consistent with national interests and economic subjects.

Ключові слова: оподаткування, податкове навантаження, фінансово-економічний стан, санаторно-курортні заклади.

Key words: taxation, tax pressure, tax burden, financial and economic state, sanatoria and health resorts.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Підвищення якості життя українського суспільства неможливе без створення умов для поліпшення стану здоров'я, продовження тривалості життя та періоду активного довголіття населення. Непересічну роль у цьому процесі має відіграти формування ефективного, прибуткового та конкурентоспроможного на світовому ринку санаторно-курортного комплексу. Розвиток санаторно-курортних закладів, який має ґрунтуватися, перш за усе, на приватній підприємницькій ініціативі, доцільно підкріпити державною підтримкою непрямого характеру, у тому числі й на засадах запровадження заходів податкового регулювання.

Проте, слід враховувати, що податкове регулювання являє собою чи не найсуперечливіше явище в економіці. Забезпечення його дієвості складний і багатогранний процес, який потребує вирішення ряду практичних завдань, зокрема визначення оптимального рівня податкового навантаження. Витоки означеної проблеми полягають у наступному. Запроваджуючи податки, держава прагне вилучити якомога більшу частку вартості у вигляді власних доходів. Це збільшує фінансові ресурси держави, уможливує вирішення нагальних соціальних, демографічних, політичних, наукових і інших проблем. Водночас вилучення надмірного обсягу коштів господарюючих суб'єктів у вигляді податків спричинює погіршення ринкової кон'юнктури, зменшення дохідності підприємств, занепад інвестиційних про-

цесів, зумовлює тінізацію економіки тощо. Тобто держава, прагнучи якомога більше наповнити власний бюджет, наражається на небезпеку спричинення руйнівних процесів в економіці, які рано чи пізно призведуть до втрати джерел потенційних державних доходів.

Запроваджуючи заходи податкового регулювання економічних процесів, особливо щодо стимулювання розвитку господарюючих суб'єктів, держава, навпаки, змушена мінімізувати рівень вилучення вартості. Таким чином, процес оподаткування ставить державу перед од-вічною дилемою щодо того, який рівень вартості можна максимально вилучити у господарюючих суб'єктів, щоб краще наповнити державну скарбницю, убезпечившись при цьому від деструктивних процесів у економіці. Вирішенню цього питання на прикладі санаторно-курортних закладів і присвячене дане дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ

Вивченню впливу податкового навантаження на розвиток економіки та визначенню його оптимального рівня присвячені праці багатьох вчених-економістів. Одне із найвідоміших досліджень було здійснене А. Лаффером. Обґрунтована ним модель здобула назви "кривої Лаффера". Її економічний зміст полягає в тому, що коли податковий прес переходить оптимальну межу, то надходження до бюджету починають зменшуватись, що стає наслідком тінізації економіки та зниження ділової активності [1, с. 150].

Серед сучасних вітчизняних досліджень слід виділити роботи В. Кривди, В. Васюренка, А. Скрипника, Г. Гендлера, Ю. Півняка, О. Кудріної, П. Колісниченка й ін. Так, В. Кривда оцінив взаємозв'язок податкового навантаження із соціальними та економічними процесами у суспільстві шляхом порівняння рівня оподаткування із обсягом ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності, з індексами економічного виміру (конкурентоспроможності, економічної свободи), соціального виміру (якості і безпеки життя, людського розвитку, суспільства, заснованого на знаннях та показником нерівномірності розподілу доходів — Gini-індексом) [2]. Регулюючий вплив податкового навантаження на зовнішньоекономічну діяльність В. Васюренко визначив на основі матричних моделей із обчисленням математичного очікування значень провідних критеріїв ефективності оподаткування [3]. А. Скрипник та Г. Гендлер виявили зв'язок податкового навантаження з однієї сторони, та рентабельності виробництва і частки оплати праці у валовому доході — з іншої [4]. Ю. Півняк запропонував підходи до визначення оптимального рівня податкового навантаження з точки зору податкового стимулювання економічного розвитку господарюючих суб'єктів за допомогою мультиплікативного критерію оптимальності споживання [5, с. 40]. О. Кудріна здійснила докладний аналіз методів обчислення податкового навантаження [6], а П. Колісниченко запропонував розгалужений комплекс оціночних показників [7].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧЕНА ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Незважаючи на значний доробок вітчизняних і зарубіжних учених нині недостатньо досліджень, присвячених вивченню проблем оподаткування санаторно-курортних закладів. Відсутність наукових даних щодо кількісних оцінок взаємозалежності податків та фінансово-економічного стану й розвитку санаторно-курортних закладів, невизначеність оптимального рівня податкового навантаження на їхню діяльність ускладнюють формування ефективного механізму податкового регулювання курортного господарства. Вищевикладене зумовило необхідність даного дослідження, дозволило сформулювати його мету та визначити завдання.

Метою даного дослідження є визначення оптимального рівня податкового навантаження на діяльність санаторно-курортних закладів. Завдання дослідження полягають у:

1) оцінюванні впливу податків та фінансово-економічний стан та потенціал розвитку санаторно-курортних закладів;

2) кількісному вимірюванні оптимального рівня податкового навантаження.

У процесі дослідження вивчено вплив оподаткування на фінансово-економічний стан і розвиток 18 найбільших санаторно-курортних закладів Закарпаття у 2007—2009 рр.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток санаторно-курортної справи в Україні має тривалу історію, адже рекреаційний потенціал країни

представлений усіма типами ресурсів: кліматичними, бальнеологічними, лікувальними мінеральними грязями, озокеритом. Санаторно-курортне лікування поширене майже в усіх областях, проте традиційно виділяють два основних курортних регіони — узбережжя Чорного і Азовського морів, де переважним чином розвивається літній відпочинок, та Карпати і Закарпаття, для яких типовою є цілорічна рекреація.

Для Закарпаття розвиток санаторно-курортної сфери та туризму пріоритетні. Це зумовлено двома основними чинниками: по-перше, область унікальна своїм геополітичним розташуванням; по-друге, вона вирізняється сприятливим кліматом та забезпеченістю цілющими рекреаційними ресурсами. Нині комплекс санаторно-курортних закладів Закарпаття налічує близько 60 одиниць із загальною потужністю понад 6 тис. ліжок-місць. Незважаючи на відносний розвиток курортної справи, рекреаційний потенціал області поки що не реалізований повною мірою.

Однією з основних причин недостатнього розвитку санаторно-курортних закладів є надмірний рівень оподаткування, що призводить до вилучення значної частки фінансових ресурсів. Так, через податкові механізми у санаторно-курортних закладів перерозподіляється 5—9 % доходу, понад 36 % прибутку та 2—4 % витрат. Проте, при урахуванні соціальних внесків рівень вилучень витрат зростає до 15—17 %. У процесі дослідження виявлена залежність між податковим навантаженням і показниками, які характеризують:

1) фінансово-економічний стан — забезпеченість капіталом з розрахунку на 1 рекреанта та коефіцієнти: оборотності оборотних коштів, фінансової незалежності, економічного зростання, ліквідності, зносу основних засобів, частка оборотних коштів у майні;

2) ефективність діяльності — розмір чистого прибутку і виручки з розрахунку на 1 рекреанта, рентабельність діяльності та вкладеного капіталу;

3) розвиток санаторно-курортних закладів — коефіцієнти приросту: сукупного вкладеного капіталу, основних засобів, власних коштів, позикових коштів, виручки, прибутку, операційних витрат.

Усі досліджувані заклади було ранжовано за мірою зниження рівня оподаткування та розподілено на три рейтингові групи, кожна з яких об'єднує підприємства із різним рівнем податкового навантаження. До першої групи віднесено підприємства, у яких обсяг сплачених податків і зборів перевищував 0,1 грн. з розрахунку на 1 грн. сукупного вкладеного капіталу (тобто більше 10 %); до другої — ті, в яких рівень сплачених податків коливався від 0 до 0,1 грн.; до третьої — санаторно-курортні заклади, які сплачували мізерний обсяг податків, а також підприємства, що отримували бюджетне відшкодування з ПДВ більше за розміром, ніж сплачували сукупну суму платежів до бюджету. Бюджетне відшкодування сформоване внаслідок операцій по здійсненню будівельно-монтажних робіт зі спорудження виробничих приміщень, зокрема спальних корпусів, їдалень, басейнів.

У результаті дослідження з'ясовано, що темпи розвитку санаторно-курортних закладів залежать, з одного боку, від їх фінансово-економічного стану, що утворює підґрунтя для майбутнього розвитку, з дру-

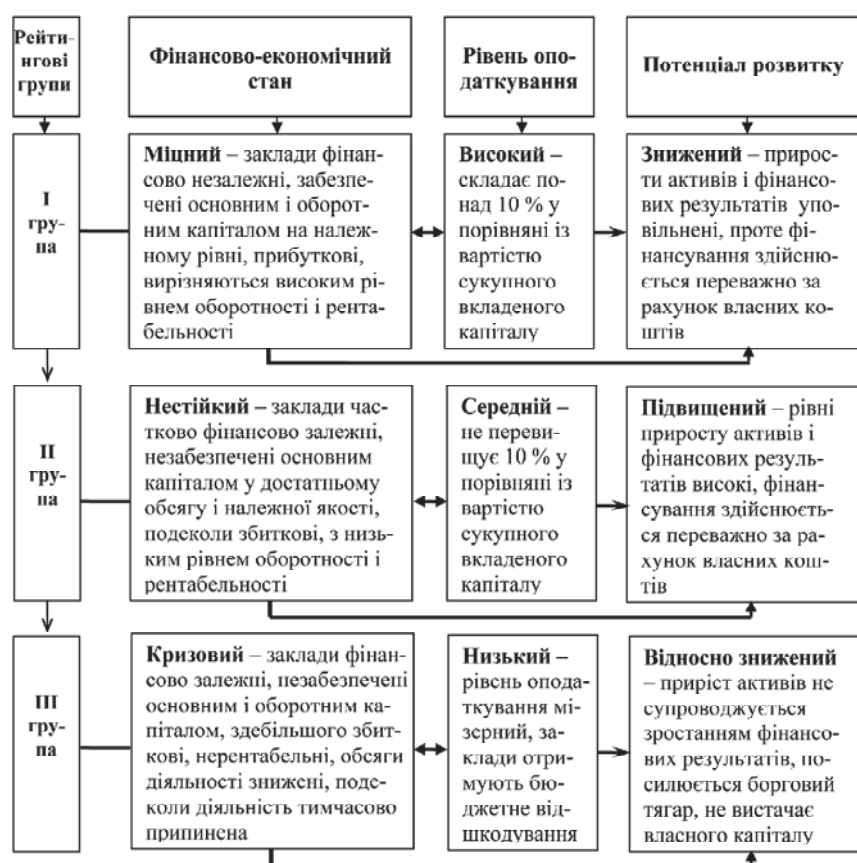

Рис. 1. Взаємозв'язок оподаткування та фінансово-економічного стану й потенціалу розвитку санаторно-курортних закладів

реднім рівнем оподаткування частково фінансово залежні, незабезпечені основним капіталом у достатньому обсягу і належної якості, подеколи збиткові, з низьким рівнем оборотності і рентабельності. Проте внаслідок відносно невисокого рівня вилучення коштів через перерозподільні механізми, їх розвиток найбільш інтенсивний, рівні приросту активів і фінансових результатів високі, фінансування здійснюється переважно за рахунок власних коштів. У свою чергу, санаторно-курортні заклади третьої рейтингової групи, які вирізняються зниженою інтенсивністю діяльності, сплачують найменші обсяги податкових платежів. Водночас значна частка цих підприємств вирізняється підвищеними темпами розвитку. Адже уповільнення їх діяльності та зниження рівня оподаткування здебільшого зумовлене проведенням робіт з модернізації і реконструкції власних потужностей. Зниження рівня оподаткування дозволяє підприємствам третьої рейтингової групи акумулювати додаткові фінансові ресурси та підвищити темпи розвитку. На рис. 1 наведено узагальнену схему взаємозв'язку оподаткування та фінансово-

гого, від обсягів вилучення коштів через механізми оподаткування, що знижує фінансові можливості розвитку. Так, санаторно-курортні заклади першої рейтингової групи, в яких рівень оподаткування перевищує 10 % порівняно із вартістю сукупного вкладеного капіталу, характеризуються фінансовою незалежністю, належною забезпеченістю основним і оборотним капіталом, прибутковістю, високим рівнем оборотності і рентабельності. Водночас процес їх розвитку ускладнений внаслідок втрати фінансових можливостей із-за надмірного оподаткування, прирости активів і фінансових результатів уповільнені. Санаторно-курортні заклади другої рейтингової групи із се-

економічного стану й потенціалу розвитку санаторно-курортних закладів.

На наступному етапі дослідження визначався оптимальний рівень оподаткування. Оцінювання здійснювалося на підставі аналізу кореляційних зв'язків між рівнем оподаткування та показниками, що характеризують ефективність функціонування та процес розвитку санаторно-курортних закладів за допомогою методу кореляційно-регресійного аналізу. Основним критерієм, що характеризує рівень оподаткування, було обрано співвідношення суми усіх сплачених санаторно-курортним закладом податків і сукупним доходом (виручкою) від реалізації послуг (коефіцієнт сукупного оподаткування доходу). В якості основних критеріїв, які характеризують фінансово-економічний стан та розвиток санаторно-курортних закладів, використано коефіцієнти оборотності та приросту сукупного майна.

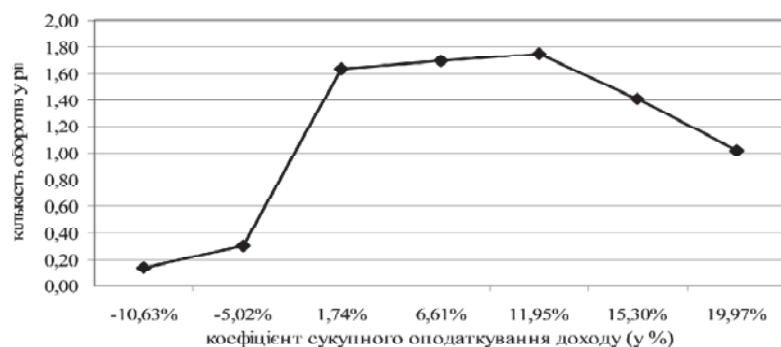

Рис. 2. Взаємозалежність сукупного оподаткування доходу та оборотності майна санаторно-курортних закладів Закарпаття

Коефіцієнт сукупного оподаткування доходу у вибірковій сукупності санаторно-курортних закладів за весь період дослідження зростав з -0,137 до +0,221. Мінусове значення податкового навантаження зумовлене наявністю значних обсягів бюджетного відшкодування з ПДВ по окремих закладах, про що мова йшла вище. Виявлено, що між коефіцієнтами оподаткування доходу та оборотності й приросту майна існує зв'язок криволінійного параболі-

чного типу. За такого зв'язку у міру зростання факторної ознаки (у нашому дослідженні — це частка податків у сукупному доході санаторно-курортних закладів, виражена коефіцієнтом) збільшення результативних показників (коефіцієнти оборотності і приросту майна) відбувається до певного рівня, а згодом починає знижуватися, що наочно видно з рис. 2 і 3. Для оптимізації розрахункового процесу та полегшення графічного сприйняття результатів дослідження інтервал зростання податкового навантаження розподілено на сім відрізків з кроком зміни факторної ознаки 0,045 (або 4,5 %).

Визначені рівняння параболі другого порядку щодо криволінійного зв'язку між сукупним оподаткуванням доходу та:

1) оборотністю майна санаторно-курортних закладів Закарпаття, яке набуло наступного вигляду:

$$Y_x = -0,4 + 6,378x - 23,791x^2 \quad (1);$$

2) приростом майна:

$$Y_x = 1,067 + 0,636x - 2,365x^2 \quad (2).$$

Виходячи з обчислених рівнянь було визначено оптимальне значення фактора (коефіцієнта сукупного оподаткування доходу). Для коефіцієнта оборотності майна він становить 0,1340, а для коефіцієнта приросту майна — відповідно 0,1345. Це означає, що оптимальним рівнем податкового навантаження на санаторно-курортні заклади Закарпаття є вилучення у вигляді податків від 13,4 до 13,45 % сукупного доходу. У такому разі до зведеного бюджету вилучається максимально можливий обсяг коштів, за якого забезпечується ефективна діяльність та розвиток санаторно-курортних закладів, тобто узгоджуються інтереси держави і господарюючих суб'єктів.

Визначений рівень оптимального податкового навантаження слід враховувати при обґрунтуванні засад та розробці заходів з податкового регулювання розвитку санаторно-курортних закладів.

За результатами дослідження зроблено наступні висновки.

1. Податкове навантаження залежить від фінансово-економічного стану й результатів діяльності санаторно-курортних закладів та водночас істотно впливає на процеси їх розвитку. Нарощування майнових активів, поліпшення ефективності їх використання та посилення підприємницької активності зумовлює збільшення обсягів податкових платежів. Проте у разі надмірного вилучення вартості через податкові перерозподільні механізми, коли сплачені податки перевищують десяту частину господарських засобів у обороті, санаторно-курортні заклади втрачають фінансові можливості подальшого розвитку, прирости активів і фінансових результатів у них уповільнюються. Натомість низький рівень податкового навантаження уможливує додаткову акумуляцію для фінансування розширеного відтворення.

2. Оптимальним рівнем податкового навантаження на діяльність санаторно-курортних закладів є вилучення через перерозподільні механізми 13,40—13,45 % доходу. За таких умов узгоджуються інтереси держави, з одного боку, щодо формування максимально можливого рівня доходів зведеного бюджету та господарюю-

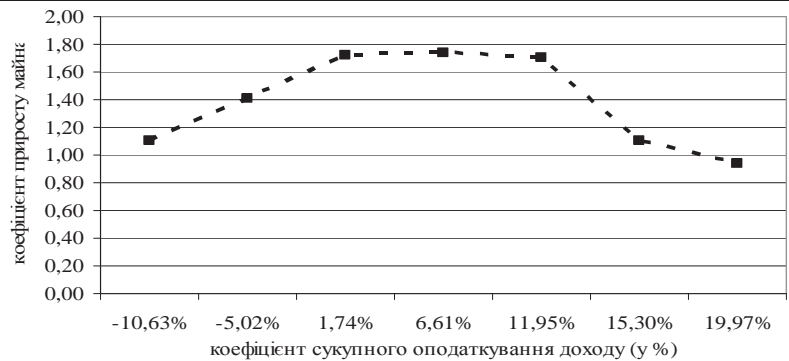

Рис. 3. Взаємозалежність сукупного оподаткування доходу та коефіцієнта приросту майна санаторно-курортних закладів Закарпаття

чих суб'єктів, з другого боку, щодо забезпечення їх ефективного функціонування і розвитку.

Перспективними напрямками подальших розвідок щодо формування ефективного механізму податкового регулювання розвитку санаторно-курортних закладів є визначення напрямів подальшого реформування податкової системи України, обґрунтування регулюючих заходів зі стимулювання соціально-економічного розвитку курортних територій, оновлення матеріально-технічної бази, впровадження інноваційних продуктів і технологій лікування й оздоровлення, розширення асортименту та поліпшення якості санаторно-курортних.

Література:

1. Мариненко Н.Ю. Обґрунтування неоконсервативними податкової політики держави // Економічний простір. Збірник наукових праць. — Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. — № 20. Ч. 2. — 295 с.
2. Кривда В. І. Вплив податкового навантаження на формування середнього класу у країні великої вісімки (G8). // Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Збірник наукових праць. — 2009. — Інтернет ресурс. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evkpi/2009/82.pdf.
3. Васюренко В.О. Матричний підхід до визначення регулюючого впливу податкового навантаження на зовнішньоекономічну діяльність суб'єкту господарювання // ВІСНИК Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. — 2009. — № 4 (50). — С. 236—238.
4. Скрипник А., Гендлер Г. Оценка налоговой нагрузки и детенизация фонда оплаты труда // Экономика Украины. — 2007. — № 5. — С. 17—25.
5. Півняк Ю.В. Оптимізація податкових платежів підприємства // Экономика и управление. — 2006. — № 1. — С. 39—43.
6. Кудрина О.Ю. Анализ способов определения налоговой загрузки предприятия // Экономика. Менеджмент. Підприємництво. — 2008. — № 20. — Інтернет ресурс. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2008_20/kudrina.pdf.
7. Колісніченко П.Т. Методичні підходи до розрахунку податкового навантаження на мікроекономічному рівні // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. Збірник наукових праць. — 2010. — Вип. 1. — С. 49—55.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2011 р.